

واکاوی کریونیک و منجمد کردن انسان از دیدگاه فقه

وسائل - امروزه بعضی از مؤسسات در دنیا اقدام به منجمد کردن بیماران لاعلاج می کنند. سؤال این است که آیا منجمد کردن بیمار لاعلاجی که در حال مرگ است به امید آنکه پزشکی آینده او را به زندگی برگرداند جایز است؟

به گزارش سرویس مسائل مستحدثه پایگاه تخصصی فقه حکومتی وسائل، آنچه در بحث منجمد کردن هم اکنون مطرح است، منجمد کردن بدن های مردگان است. با توجه به لزوم احترام میت مسلمان، این کار جایز نیست. بعد از مرگ (میت مسلمان) مستحب است برای تشییع جنازه او مؤمنین را خبر کنند، و در دفن او عجله نمایند، ولی اگر یقین به مردن او ندارند، باید صبر کنند تا معلوم شود فرد از دنیا رفته است. (رساله امام، مسأله ۵۴۱)

در باره انجماد بیماران و اموات چند فرضیه متصور است که در ادامه ابتدا امکان علمی انجماد انسانها (کرایونیک) و چیستی آن اشاره کرده و در ادامه حکم فقهی آن را بررسی خواهیم کرد. روشن است این مسئله بحثی فقهی است و در مقام عمل هر مقلدی باید به فتوای مرجع تقلید خودش عمل کند و آنچه در ادامه خواهد آمد، تنها بررسی علمی گوشه ای از فرض های مسئله یاد شده است.

انجماد انسان چیست؟

پدیده ی منجمد کردن جسد انسانها "کرایونیک" نام دارد که شاخه ای از علم فیزیک است. دانش کریونیک (cryonics) به مطالعه و تحلیل واکنش ارگانیسم ها، پروتئین ها و اتم ها، وقتی که در دمای پایین قرار دارند، می پردازد.

از سال های ۱۹۶۰ یکی از زیر شاخه های این علم مورد توجه دانشمندان و رسانه ها قرار گرفت که ادعا می شود می تواند کلید رهایی از مرگ و رفتن به سوی جاودانگی باشد. کرایونیک بر این اساس است که پروتئین ها و سلول های بدن در دمای منفی ۱۹۶ درجه حفظ می شوند و فاسد نمی شوند و تغییر عمده ای پیدا نمی کنند.

بنجامین فرانکلین در سال ۱۷۷۳ در کتابی به نام "آینده جاودانگی" این ایده را مطرح کرد که با سرد شدن شدید بدن انسان ها می توان آن ها را پیش از مردن برای سال های طولانی حفظ کرد تا شاید در آینده دوباره بتوان آن ها را به حیات بازگرداند.

در سال ۱۹۳۰ میلادی زیست شناس مشهوری به نام متالینکف سعی کرد ثابت کند که حیات ابدی بالقوه در طبیعت نهفته است و وظیفه علم آن است که بر اسرار زندگی جاوید دست یابد.

وی برای اثبات نظریه خودش جانداران ساده تر مثل تک یاخته ای ها را مثال می زند که در واقع مرگ ناپذیرند چون به طور لایتنهای از طریق تقسیم یاخته ای زنده می مانند.

دیدگاه پروفیسور اتین جر در مورد حیات ابدی

در بحث دیگری تحت عنوان خواب ششصد میلیون ساله می خوانیم: پروفیسور "اتین جر" گوید: هم اکنون ما می توانیم از حیات ابدی سخن بگوییم زیرا در قلمرو تئوری و نظریه، امکان زندگی جاوید اثبات شده است. و در زمینه تکنیک به جایی رسیده ایم که می توانیم این نظریه را عملاً پیاده کنیم. وی سپس نظریه انجماد را مطرح کرده و می افزاید: هنگامی که درجه حرارت بدن خیلی پایین بیاید جریان زندگی آن قدر کند و آرام می شود که تقریباً از سلطه زمان می گریزد و هنگامی که درجه حرارت بدن ما به صفر مطلق (حدود ۲۷۰ درجه زیر صفر) برسد، با همان مقدار انرژی که در شرایط عادی تنها برای یک ثانیه زیستن کفایت می کند، می توان قرن‌ها زندگی کرد. وی سپس از بلورهای نمکی سخن می گوید که مربوط به صد میلیون سال قبل بوده و در آن فسیلهایی از باکتریهای آن زمان وجود داشته و نامبرده آن را در محیط مناسبی کشت کرده و زنده شده است و حتی تکثیر نسل نموده است. (یعنی در حقیقت این باکتریها بعد از یکصد میلیون سال از خواب بیدار شده اند و هرگز نمرده بودند) او معتقد است از نظر علمی این امر در باره انسان نیز می تواند وجود داشته باشد که او بعد از سالها، قرن‌ها یا صدها هزار سال که در شرایط انجماد میزیسته به زندگی باز گردد. (البته این انجماد درست در لحظه قبل از مرگ و با شرایط خاصی صورت می گیرد که هیچگونه لطمه ای به ارگانهای بدن وارد نشود).

دیدگاه پروفیسور جیمز بدفورد در مورد انجماد انسان

در ژانویه سال ۱۹۶۷، پروفیسور جیمز بدفورد، استاد فیزیولوژی دانشگاه کالیفرنیا، اولین کسی بود که حاضر شد در پروژه انجماد انسان کرایونیک شرکت کند. جسد پروفیسور بدفورد هنوز هم به صورت یخی در موسسه آلکور در آمریکا نگهداری می شود.

کرایونیک اکنون فقط در مورد کسانی انجام می شود که دارای بیماری لاعلاجی هستند و با توجه به تعاریف علمی کنونی در حال مرگ هستند. موسسات کرایونیک این داوطلب ها را برای فریز شدن آماده می کنند. لحظاتی بعد از مرگ آن ها که سلول ها هنوز هیچ تغییری نکرده اند آن ها را در دمای نیتروژن مایع قرار می دهند تا فریز شوند. آن ها باید چند سال در این حالت در درون یخچال های مخصوصی که مرتب نیتروژن مایع درون آن ها تعویض می شود بمانند.

البته دانشمندان روی این مساله توافق دارند که علم هنوز آنقدر پیشرفت نکرده که بتواند افراد کرایو شده را به زندگی برگرداند. به عقیده آن ها بازگرداندن یک فرد فریز شده با هیچ تکنولوژی فعلی و یا حتی در آینده نزدیک هم امکان پذیر نخواهد بود. در آینده هم بعد از احیای این افراد یخ زده، هم باید آسیب ناشی از کمبود اکسیژن در بافت ها را برطرف کرد، هم مشکلات ناشی از مسمومیت با مایع کرایوپروتکتانت که قبل از فریز شدن به بافت ها تزریق می شود و هم مشکلات ناشی از سرمازدگی و یخ زدگی بافت ها را درمان کرد و بعد به سراغ درمان مشکل اصلی که عامل مرگ بوده است رفت.

نتیجه گیری و حکم فقهی:

انجماد انسانها ممکن است به دو صورت انجام گیرد:

۱. منجمد کردن افراد زنده قبل از مرگ واقعی

۲. منجمد کردن افراد بعد از مرگ

در حالت اول یعنی منجمد کردن افراد زنده قبل از مرگ یا وصیت به آن برخی از دانشوران معتقدند این انجماد اگر عرفا کشتن به حساب نیاید ظاهراً فی نفسه منع شرعی و فقهی ندارد. ولی به نظر می رسد منجمد کردن افراد قبل از مرگ واقعی، خود نوعی کشتن آنهاست. زیرا افراد را قبل از این که به مرگ طبیعی از دنیا بروند، در وضعیتی قرار می دهند که مرگ آنها تقریباً قطعی و احتمال بازگشت دوباره آنها به زندگی بسیار ناچیز و در حد فرضیه ای غیر قابل توجه است.

دلیل حرام بودن منجمد کردن افراد زنده قبل از مرگ طبیعی

الف: سلول های بدن پیش از رسیدن به دمای مورد نظر به دلیل یخ زدگی از بین می روند. پس عملاً انسان می میرد.

ب: بسیار بعید است، علم در آینده هم قادر به غلبه بر مرگ باشد پس معقول نیست کسی که زنده است را هم اکنون بکشیم که شاید در آینده دوباره بتوانیم او را زنده کنیم

ج: علم فعلی نیز نمی تواند امانت دار خوبی برای سالم رساندن بدن به آینده دور باشد. شاهد مسئله فوق این است که در سال ۱۹۷۰ به علت کمبود بودجه و یا از بین رفتن بعضی از دستگاه ها، تعدادی از بدن ها فاسد شدند .

دلیل جایز نبودن منجمد کردن افراد بعد از مرگ

الف: پس از حصول اطمینان از این که کسی از دنیا رفته است، از نظر شرعی باید در دفن او همت گمارد چنانکه مراجع تقلید می نویسند: " بعد از مرگ مستحب است دهان میت را، هم بگذارند که باز نماند و چشمها و چانه میت را ببندند و دست و پای او را درازا کنند و پارچه ای روی او بیندازند و اگر شب مرده است، در جائی که مرده چراغ روشن کنند، و برای تشییع جنازه او مؤمنین را خبر کنند، و در دفن او عجله نمایند، ولی اگر یقین به مردن او ندارند، باید صبر کنند تا معلوم شود.[۴]"

ب: احترام مرده مسلمان واجب است از این رو جز در برخی از موارد اضطراری و ضروری، تشریح او نیز جایز نیست.[۵] پس جایز نیست با امیدهای واهی، در بدن مرده مسلمان، مایعات نیتروژنی تزریق کرد و....

ج: این کار تبعات حقوقی فراوانی برای دیگران دارد که مشکلات ارث، امکان و عدم امکان ازدواج همسران این افراد، هزینه های نگهداری اجساد و... از جمله این مشکلات است.

پس نمی توان احکام شرعی را در باره مرده مسلمان به امید این که در آینده دوباره زنده شود، تعطیل کرد.

با توجه به آنچه گذشت روشن می شود که وصیت به انجماد پس از دفن نیز اشکال دارد زیرا شرع مقدس دستور به دفن میت داده است و دفن نکردن میت یا وصیت به دفن نکردن جایز نیست .

در پایان یاد آور می شویم: گویا از نظر قانونی نیز انجماد مردگان تقریباً در همه کشورهای اروپایی ممنوع و کاری خلاف قانون به شمار می رود اما در آمریکا و کانادا این عمل آزاد است و حتی شرکتهایی برای این کار وجود دارد.